

Lopend onderzoek

Vraagtekens rond IJslandse Grutto's

GERRIT J. GERRITSEN

De IJslandse Grutto *Limosa limosa islandica* broedt vooral op IJsland. De belangrijkste overwinteringsgebieden zijn Zuid-Ierland, Zuid-Engeland en West-Frankrijk. Hoe de trek tussen IJsland en de overwinteringsgebieden verloopt, is nog onvoldoende bekend. In hoeverre Nederland een rol speelt, is daarbij een interessante vraag. Volgens het *Handbook of the birds of the Western Palearctic* vindt er trek over een breed front plaats, waarvan de oostrand zowel in de herfst als het voorjaar ZW-Noorwegen raakt. Over Nederland zegt het *Handbook* dat *islandica* spaarzaam voorkomt en dan hoofdzakelijk in de trekperiodes. Dat er zo weinig bekend is over de trek van *islandica*, heeft een aantal redenen. Zo zijn er zeer weinig geringd, waardoor er slechts negen buitenlandse terugmeldingen zijn. Ook is *islandica* in het veld moeilijk van de nominaatvorm *limosa* te onderscheiden (C. Roselaar & G. J. Gerritsen binnenkort in *Dutch Birding*).

Er zijn aanwijzingen dat *islandica* meer dan spaarzaam doortrekt in Nederland. Tijdens onderzoek in de IJssel-delta zijn er diverse voorjaren Grutto's waargenomen die

alle kenmerken hadden van *islandica*, zoals beschreven door Roselaar en Gerritsen. Ook elders uit het land zijn waarnemingen bekend, waaruit blijkt dat *islandica* waarschijnlijk talrijker doortrekt dan wordt aangenomen. E. C. L. Martejn en C. Swennen (*Limosa* 57:125-128) maakten aannemelijk dat *islandica* met enkele honderden in de Zeeuwse delta overwintert.

Door middel van een globale analyse van biometrische gegevens van in ons land gevangen Grutto's werd getracht inzicht te krijgen in het aandeel *islandica*'s. Dit bleek moeilijk. Volgens de *Guide to the Identification and Ageing of Holarctic Waders* zijn gruttomannetjes met snavels van 84 mm of korter *islandica*'s. Uit Friesland zijn 20 vangsten bekend van deze kortsnavelige mannetjes (speciaalnummer *Twirre* 1985), waarvan een deel op het nest werd gedaan (informatie K. Koopman). Dit zouden dus *islandica*'s moeten zijn, wat echter voor de broedvogels niet erg waarschijnlijk is. Er is dus mogelijk meer overlap tussen de snavellengten van *islandica* en *limosa* dan de huidige literatuur aangeeft. Er zal daarom een bredere analyse gemaakt worden van de biometrie van *islandica* en *limosa*. Ook zal er getracht worden op IJsland meer *islandica*'s te ringen om meer inzicht te krijgen in de trekroute van deze ondersoort.

Gerrit J. Gerritsen, Julianastraat 40, 8019 AX Zwolle

Opmerkelijke rapporten

WINKELMAN J. E. 1989. *Vogels en het windpark nabij Urk (NOP): aanvaringsslachtoffers en verstoring van pleisterende eenden ganzen en zwanen*. RIN-rapport 89/15 169 p. Prijs f 21.50.

We zien ze in de windrijke streken van ons land steeds meer middelgrote en grote windmolens-nieuwe stijl ("windturbines" in het jargon). De afgelopen jaren zijn op sommige plaatsen zelfs heuse windturbineparken verschenen. Sinds 1987 staat in de Noordoostpolder bij Urk zo'n park: 25 turbines langs de IJsselmeerdijk. De turbines staan op een rij over een lengte van 3 kilometer en hebben een hoogte van 42.5 m.

Al in een vroeg stadium van de windturbine-hausse bedacht men dat de molens niet alleen een alternatieve energiebron vormen, maar ook wel eens als gehaktmolens voor vogels zouden kunnen fungeren. De exploitant van het windpark bij Urk wilde kennelijk weten hoe de vork in de steel zat en verzocht het RIN om eens te onderzoeken wat de invloed van het windpark op broedvogels en doortrekkende en overwinterende vogels is. Het windpark in Urk is hiervoor uitermate geschikt. In tegenstelling tot andere parken blijkt het systeem in Urk namelijk redelijk te werken en kan men, mits de weergoden het toelaten, inderdaad molens zien draaien.

Het RIN-onderzoek vond plaats in de periode januari

1987-april 1989 en als men het rapport doorbladert, raakt men onder de indruk van de degelijke opzet, soms bij het maniakale af. Er werd uitgegaan van een tweeledige vraagstelling: (1) het aantal aanvaringsslachtoffers en (2) verstoring van pleisterende watervogels.

Om een indruk te krijgen over het aantal slachtoffers werd systematisch onder molens naar kadavers gezocht. Hierbij werd weinig aan het toeval overgelaten. Om te achterhalen in hoeverre aaseters roet in het eten gooien, zijn aaseterproeven uitgevoerd: 50% van uitgelegde dode vogels bleek al na een etmaal te zijn verdwenen. Het rapport vermeldt niet welke diersoorten hiervoor verantwoordelijk zijn. De zoek efficiëntie (welk percentage van de slachtoffers wordt gevonden) is eveneens bepaald. Gemiddeld genomen werd bij een ronde 73% gevonden.

Het aantal aanvaringsslachtoffers bleek alleszins mee te vallen, hoewel dramatische afbeeldingen in het rapport van door rotorbladen doorkliefdde vogels het ergste deden vrezers: 0.5 tot 1.2 vogel per dag in het windpark (gemiddeld 0.02 tot 0.05 vogel per turbine). Ter vergelijking: per kilometer windturbinepark vallen per jaar ongeveer evenveel vogelslachtoffers te betreuren als op een kilometer autoweg.

Het windpark bleek verstoring te werken op een aantal buitendijks verblijvende vogelsoorten. Vooral Wilde Eenden, Kuifeenden, Tafel-eenden en Brilduikers hebben

nogal het land aan windturbines en mijden het park sinds de molens operationeel zijn.

Helaas kon niet worden bekeken hoe aanvaringen tot stand komen. Een gemis is het ontbreken van informatie over welk deel van de passerende vogels tegen een molen vliegt (het "aanbod" op wiekhoogte is onbekend). Bovendien kon niet worden bekeken hoe en wanneer vogels reageren als deze een molen naderen: wordt de molen op zicht of op geluid ondekt, wanneer wordt begonnen met een uitwijkmanoeuvre, etc. Daarvoor waren de financiële middelen onvoldoende. Een navrant voorbeeld van vogelhinderonderzoek bij windparken in Nederland: op verscheidene locaties wordt geld aan onderzoek gespendeerd, maar niet altijd voldoende om alle aspecten onder de loupe te nemen. Desondanks vormt het rapport voor degenen die in de materie zijn geïnteresseerd een bron van informatie. Een doorsnee vogelaar zal echter niet gauw met het rapport onder de wol kruipen, daarvoor is het te veel doorspekt met details en cijfermatige informatie. — *Rob L. Vogel*

DE BRUIN B.J.M. & VAN SWELM N.D. 1988. *Broedvogelinventarisaties Noordelijk Deltagebied 1987*. Ministerie van Landbouw en Visserij, Den Haag. 89 p. (te bestellen bij Consulentenschap NMF Zuid-Holland, Muzenstraat 30, 2500 GC Den Haag).

Dit rapport doet verslag van een vrijwel gebiedsdekkende inventarisatie van de broedvogels in het gebied van Haringvliet-Hollandsch Diep en delen van de Krammer-Volkerak. Recente informatie hieromtrent was nodig gezien de grote veranderingen in het milieu die hier optraden na afsluiting van het Haringvliet in 1970. Zo lopen de buitendijkse gebieden nu nog maar zelden onder water. Een deel hiervan werd niet tijdig beschermd en is omgezet in landbouwgrond. Toch is momenteel c. 8000 ha onder de werking van de Natuurbeschermingswet geplaatst.

De meeste buitendijkse gorzen zijn geleidelijk veranderd in moerasgebieden met rietruigten en doorsneden met krekens. Een karakteristieke broedvogel hier is de Blauwborst. Een ander deel hiervan is omgezet in extensief beheerd weidegebied. Hier komt een toenemend aantal weidevogels tot broeden. Ook eiste het water een deel

van de gronden op. Daarom zijn oeververdedigingen aangebracht welke rekening houden met de natuurwaarden. Bij deze zogenaamde vooroeververdediging ontstaat een interessante zone met ondiep water tussen oever en oeverbescherming. Een sterk negatief aspect bij de ontwikkelingen in dit gebied is de ophoping van sterk verontreinigd slib. Hierdoor zijn de broedresultaten van vis- en molluskenetende watervogels er nihil.

De broedvogelinventarisatie geschiedde door verschillende personen met verschillende methoden. Wel werden overal vormen van territoriumkartering toegepast, maar de bezoekfrequenties en de veldmethoden verschilden nogal. De weersomstandigheden hielpen ook niet mee in het vrij natte en koele broedseizoen van 1987. Hierdoor is zowel de onderlinge vergelijkbaarheid van de gegevens als de vergelijkbaarheid met inventarisaties elders aan enkele beperkingen onderhevig.

De resultaten zijn per deelgebied weergegeven. Hier- van wordt steeds eerst een globale beschrijving gegeven, dan volgen opmerkingen omtrent de broedvogels, bijzondere waarnemingen, eventuele aantallen geringde vogels, opmerkingen omtrent het beheer en enkele stippenkaarten waarop de broedvogels zijn ingetekend. Er is afgezien van een samenvatting. Wel wordt nader ingegaan op de aangetroffen hoge dichtheden van enkele weidevogels, worden totaal-overzichten gegeven van de aangetroffen broedvogels, van de geringde vogels (het waarom hiervan is echter verzuimd uit te leggen), van de wettelijke status van de gebieden en worden nog enkele algemene aanbevelingen gedaan.

Opmerkelijke resultaten zijn de aantallen van Blauwborst, Middelste Zaagbek, Bruine Kiekendief, Strandplevier, Visdief, Dwergstern, Velduil (1) en de tamelijk hoge dichtheden van Kievit, Tureluur en Grutto. Ook werden nogal wat aangeschoten ganzen aangetroffen. Opvallend rijke gebieden bleken de Slijkplaat met belangrijke aantallen Visdieven en Dwergsternen, en de Scheelhoek, waar onder andere overzomerende Lepelaars werden aangetroffen zonder dat broeden kon worden bewezen. De waarde van dit gehele gebied voor broedvogels is met dit rapport wel aangetoond, afgewacht moet worden of deze gehandhaafd kan blijven met de toenemende vervuiling en de voortschrijdende vegetatiesuccessie.

Het rapport is verlichtigd met fraaie vogelfoto's, veelal van A. de Knijff. Het geheel is vermoedelijk bedoeld als uitgangspunt voor verder monitoringonderzoek. Als zodanig is het een aantrekkelijk produkt voor de geïnteresseerde lezer. — *Rombout de Wijs*